

راه کارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده

جواد خضرای‌راد^۱، محمدباقر قالیباف^۲، علی محمد احمدوند^۳، علی اصغر محکی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۵

چکیده:

آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، مؤلفه محوری و استمراربخش انقلاب اسلامی است که باید حفظ و بازتولید شود و به نسل‌های بعد انتقال یابد تا مبنای ارتقای قدرت ملی، بازدارندگی ملی، پایداری ملی، توسعه بالندگی و از همه مهم‌تر تجهیز و طی نمودن نقشه‌راه بلندمدت انقلاب اسلامی باشد. مقاله حاضر، برگرفته از یک پژوهش گسترده با عنوان «طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده»، از مطالعات گسترده اسنادی و میدانی بهره برده است. در این مقاله مطلوبیت‌های راهبردی و نیز اولویت‌های اساسی و راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس شناسایی شده، اهداف و راهبردهای انتقال این آموزه‌ها تعیین و نگاشت نهادی انتقال آن‌ها تدوین و الزامات تحقق طرح راهبردی آن‌ها مشخص شده است. این دستاورد، از راه مطالعه اسناد بالادستی؛ فرامین و تدابیر امامین انقلاب اسلامی؛ سندهای راهبردی ایشان، جهاد و شهادت، مطالعه ادبیات نظری و پیشینه پژوهشی موجود، مطالعات تطبیقی، انجام مصاحبه‌های عمیق با ۵۶ نفر از خبرگان (در مرحله اول) و دریافت ۴۰ پرسش‌نامه از خبرگان برای وزن‌دهی و سنجش پایایی و روایی (در مرحله دوم) حاصل شده است. پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان و جواب‌های پاسخ‌گویان به پرسش‌نامه‌ها، طی چند مرحله، همراه با برگزاری جلسات «گروه کانونی» متعدد، از سوی تیم داوران خبره، تحلیل مضمون، محوربندی و دسته‌بندی شد.

واژگان اصلی: دفاع مقدس، آموزه‌های فرهنگی، راهبرد انتقال، اصول و ارزش‌ها، نگاشت نهادی.

۱. دانشجوی دکترای رشته مدیریت علوم دفاعی راهبردی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) j.khazraie@gmail.com

۲. دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳. استاد مدیریت دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)، تهران، ایران.

۴. استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، تهران، ایران.

مقدمه

سرما به های فرهنگی ایران اسلامی، آموزه های فرهنگی دفاع مقدس، مؤلفه محوری و استمراربخش انقلاب اسلامی است. تداوم این آموزه های فرهنگی، منوط به انتقال آن به آیندگان است. این آموزه ها را که مبنای ارتقاء قدرت ملی، بازدارندگی ملی، پایداری ملی، تسریع و نهادمندی پیشرفت و توسعه هستند باید به طور دقیق شناخت و به گونه ای صحیح و نظام مند انتقال داد. آنگاه می توان بالندگی، سرآمدی، تعیین کنندگی، سرنوشت سازی و از همه مهم تر تجهیز و طی نمودن نقشه راه بلندمدت انقلاب اسلامی (تحقق تمدن نوین انقلاب اسلامی) را انتظار داشت. مسئله مقاله حاضر این است که برای انتقال آموزه های فرهنگی دفاع مقدس به نسل های آینده چه راهکارهایی در قالب طرح راهبردی باید تدوین شود؟

در بیان اهمیت مقاله حاضر می توان گفت که انتقال آموزه های فرهنگی دفاع مقدس کمک می کند به: تحقق اهداف و آرمان های انقلاب و نظام اسلامی؛ بازتولید این آموزه ها و انتقال آن به نسل های آینده؛ تولید و ارتقای قدرت اجتماعی در کشور؛ معرفی روش های اعتماد سازی و اطمینان بخشی به جامعه و نسل های آینده کشور؛ و معرفی رویکردی تحول گرا در ترویج آموزه های مورد نظر. از سوی دیگر عدم انتقال نظام مند و به موقع آموزه های فرهنگی دفاع مقدس به نسل های آینده کشور، استمرار و بازتولید هویت فرهنگی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس را با چالش مواجه خواهد کرد؛ باعث عدم آشنایی جوانان و نوجوانان حال و نسل های آینده با این ارزش های ناب و کاهش انسجام و هدررفت منابع محدود دستگاه های مسئول می شود؛ بنابراین هدف اصلی این مقاله «ارائه راه کارها و یادآوری الزامات انتقال آموزه های فرهنگی دفاع مقدس به نسل های آینده کشور» براساس یک نگاه راهبردی است. در این خصوص، سؤالی که زمینه طرح می یابد این است که: «چگونه می توان آموزه های فرهنگی دفاع مقدس را به نسل های آینده کشور انتقال داد؟» پاسخ به این سؤال می طلبد وضعیت و موقعیت کنونی تجزیه-تحلیل شده و نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدها شناسایی شود؛ همچنین لازم است به «مطلوبیت ها»؛ «اولویت های اساسی» و «اهداف راهبردی» انتقال آموزه های فرهنگی دفاع مقدس توجه شود. علاوه بر این ها، «نگاشت نهادی مطلوب» و «الزامات تحقق» انتقال آموزه های فرهنگی یادشده باید مدنظر قرار گیرند.

مبانی نظری

پیشینه تحقیق:

به منظور احصاء تجارب پژوهشی و تجربی مرتبط، ۵۴ عنوان تحقیقات، کتب و مقالاتی را که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت ارتباط داشتند مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. از این ۵۴ عنوان، ۷ مورد کاملاً مرتبط با موضوع؛ ۳۱ مورد نسبتاً مرتبط و ۱۶ عنوان کمتر مرتبط با موضوع تحقیق بوده‌اند. علاوه بر این، ۶ عنوان تحقیقات انجام شده در خارج کشور که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به موضوع انتقال فرهنگی پرداخته‌اند مورد بهره‌برداری قرار گرفت. از بین تحقیقات کاملاً مرتبط می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد:

محمدعزیز احمدی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی ارتقای پیام‌نمایشگاه دفاع مقدس به منظور ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت» ضمن ارائه الگوی ارتقای پیام‌نمایشگاه دفاع مقدس شامل ۱۰ مؤلفه یا شاخص، مهم‌ترین قالب و شکل انتقال پیام‌های مختلف مربوط به دفاع مقدس را، تئاتر؛ اجرای عملیات مجازی؛ کلیپ؛ نقاشی؛ عکس؛ دست‌نوشته و متن؛ روایت رزمندگان و هنرمندان؛ شبیه‌سازی سنگر و خاکریز همراه با پنخش هم‌زمان صدای رزمندگان؛ بنر و بیلبرد شناسایی کرده است.

داوود غیاثی‌راد (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «راهبردهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس به نسل آینده» خاطر نشان می‌کند که از نظر نخبگان: موقعیت ترویج فرهنگ دفاع مقدس در وضعیت موجود، فعال خفیف (تهاجمی خفیف) است و با برخورداری از شایستگی‌های کلیدی تا حدود زیادی می‌تواند بر تهدیدها غلبه کند. همچنان فرهنگ دفاع مقدس از آسیب‌ها و نقاط ضعف خود در امان نیست و به همین دلیل نمی‌تواند همه فرصت‌های خود را به‌خوبی شناسایی کند و بیش از گذشته بر تهدیدات و ضعف‌ها چیره شود و امکان پیدا کند تا در محیط به شکار فرصت‌ها بپردازد. مهدی شاه‌نوروزی و دیگران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر ارتقا اثربخشی شیوه‌های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت» نتیجه گرفته‌اند که کیفیت‌بخشی به آثار ترویجی فرهنگ ایثار و شهادت بالاترین میانگین شدت تأثیر را در میان مؤلفه‌های مؤثر داراست و واقع‌گرایی در تولیدات و توجه به آثار تولیدی برای کودکان و نوجوانان، بهره‌گیری از هنر و همچنین تحول و خلاقیت در شیوه‌ها در رده‌های بعدی قرار دارند.

مصطفی ایزدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی کیفی و داده‌بنیاد با عنوان «ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب‌شناسی، ارائه مدل و راهکارها»، نتیجه گرفته‌اند که آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ دفاع مقدس به لحاظ محتوایی، عملکردی و ساختاری قابل تحلیل و بررسی است و به لحاظ راهبردی نیز ترویج در ابعاد نگرشی، رفتاری و ساختاری قابل توجه است.

مفهوم‌شناسی

دفاع مقدس: دفاع جانانه ملت ایران طی سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ در مقابله با رژیم بعث صدام حسین و هم‌پیمانان منطقه‌ای و جهانی او. دفاع مقدس که مبتنی بر انقلاب اسلامی است، امروزه در جبهه مقاومت و ادبیات پایداری تداوم دارد.

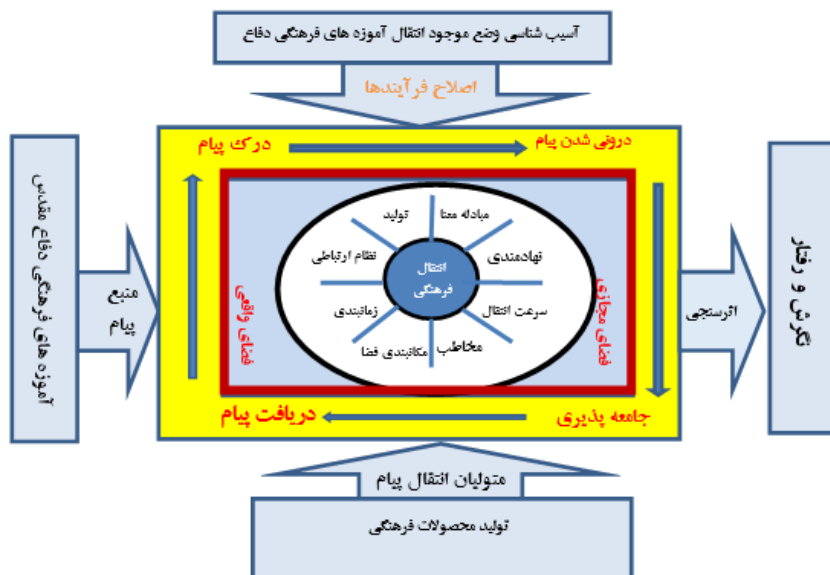
آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس: شامل ارزش‌ها، باورها، عقاید و رفتارهای مبتنی بر مبانی اسلامی، با الهام از فرهنگ ناب عاشورای حسینی است که در دوران دفاع مقدس، در فضا و تجربه زیسته رزمندگان، فرماندهان و مدیران دفاع مقدس تبلور یافت. این آموزه‌ها قابلیت انسجام‌بخشی، ماندگاری، تداوم‌بخشی، باورسازی، رفتارسازی و قدرت‌بخشی دارند. بررسی پیشینه آموزه‌های دفاع مقدس و این‌که دیگران آموزه‌ها را چگونه احصاء کرده‌اند در جدول شماره ۱ آمده است.

راهبرد: راهبرد، تمرکز شایستگی‌های کلیدی بر خواسته‌های اساسی مبتنی بر بایسته‌های اصولی است (احمدوند، ۱۳۸۶: ۶۳). حمید احمدی، راهبرد را حاصل ایجاد پیوند و ارتباط میان چهار عامل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی می‌داند. حاصل این پیوند و رابطه ایجاد مزیت رقابتی پایدار و کسب برتری در برابر رقبا است (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۲).

طرح راهبردی: طرح راهبردی بستر یا چارچوبی است که برای عملی ساختن تفکر راهبردی و تحقق نتایج مشخص تهیه شده است (پاتریک و همکاران، ۱۳۷۹: ۱۵). طرح راهبردی حاصل کار طرح‌ریزی راهبردی برای مدیریت راهبردی است که در آن موضوعات و مؤلفه‌های متعددی تعریف، تبیین یا تجویز می‌گردند. بخش مهمی از این طرح‌ریزی تبیین یا تعیین مواردی مانند اصول، مبانی، دکترین، ارزش‌ها، سیاست‌ها و اهداف (کمی و کیفی) است که به آن‌ها ارکان جهت‌ساز گفته می‌شود. در بررسی یا شناخت محیط باید متناسب با موضوع موردنظر عوامل و شاخص‌های مرتبط با آن انتخاب و سپس شناسایی و اندازه‌گیری شود، همچنین توجه به افق زمانی و شرایط آن زمان، بسیار مهم است (ابلاغیه دانشگاه عالی دفاع ملی درخصوص تعریف «طرح راهبردی»، ۱۳۹۷).

چارچوب نظری:

با بهره‌گیری از مفاهیم و مؤلفه‌های نظری، یافته‌های حاصل از سوابق موضوع پژوهش و یافته‌های حاصل از محیط نگاری قلمرو پژوهش با رویکرد آسیب‌شناسی، مدل مفهومی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، به‌صورتی که در نمودار شماره ۱ آمده است، ترسیم شد.

نمودار ۱: مدل مفهومی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس

این الگوی مفهومی نشان می‌دهد که هدف اصلی، انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به جامعه و نسل آینده است که لازمه این امر، ابتدا شناسایی و طبقه‌بندی آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به‌عنوان منبع پیام است، سپس می‌بایست محیط‌شناسی و آسیب‌شناسی وضع موجود انجام شود تا نشان دهد تاکنون موانع انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس چه موانعی بوده‌اند، سپس فرآیند انتقال پیام برگرفته از نظریه لاسول دیده شده است. آنگاه امر شناسایی مخاطبان و عوامل مؤثر بر انتقال معنا به مخاطب مطرح است که در یک فرآیند چهار مرحله‌ای شامل: دریافت پیام، درک پیام، درونی شدن پیام و جامعه‌پذیری دیده شده است تا انتقال متناسب با آن صورت گیرد، سپس عملکرد و ظرفیت نقش‌آفرینی نهادها، کارگزاری‌ها و سازمان‌های مسئول دخیل در موضوع انتقال با رویکرد نگاشت نهادی مطالعه می‌شوند. آنگاه با سنجش اثر انتقال پیام مبتنی بر آموزه‌های فرهنگی (پیام و معنا)، نگرش و رفتار مخاطبان نظام اجتماعی متأثر می‌گردد.

روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نظر هدف، در حیطه تحقیقات کاربردی و از نظر چگونگی گردآوری داده‌های موردنیاز، در گروه «تحقیقات آمیخته اکتشافی» طبقه‌بندی می‌شود. رویکرد کلی تحقیق در گفتمان تفسیری می‌گنجد و از نوع توسعه‌ای- کاربردی است.

گردآوری اطلاعات برای تدوین طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای، مطالعات اسنادی و تحقیقات میدانی (مصاحبه عمیق نیمه ساخت یافته با سؤالات باز با ۵۶ نفر از خبرگان و سپس تکمیل ۴۰ پرسش‌نامه از خبرگان برای وزن‌دهی و سنجش پایایی و روایی (در مرحله دوم) بوده است).

به‌منظور تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و برای بررسی روایی ابزار اندازه‌گیری علاوه بر روایی محتوایی ابزار، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نیز استفاده شد.

جامعه آماری تحقیق شامل ۴۰ نفر از متخصصان حوزه دفاع مقدس، مدیران سازمان‌های فرهنگی مرتبط به دفاع مقدس، نویسندگان آثار دفاع مقدس، کارگردانان و تهیه‌کنندگان فیلم‌های دفاع مقدس، اساتید دانشگاه و فرماندهان حماسه ساز دوران دفاع مقدس هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی و از نوع عمدی و هدفمند برای مصاحبه تا نیل به اشباع نظری انتخاب شدند.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، در بخش کیفی از روش کدگذاری نظری (برگرفته از روش نظریه‌پردازی نظریه زمینه‌ای) بهره گرفته شده است. داده‌های کیفی با استفاده از کدگذاری باز، محوری و گزینشی و ملزومات انجام هر یک از این مراحل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت تا درنهایت مؤلفه‌های تدوین طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس احصاء شدند. پس از تدوین پرسش‌نامه برحسب نظریه به‌دست‌آمده با استفاده از روش دلفی پرسش‌نامه تحقیق تعیین اعتبار شد. درنهایت پرسش‌نامه اعتبار یافته توزیع و داده‌های کمی جمع‌آوری شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده و مضامین داده‌های کیفی از روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل اسنادی استفاده گردید؛ همچنین جهت تحلیل محیط داخلی و خارجی، شناسایی نقاط قوت و ضعف و رسیدن به راهبردها از روش سوات (SWOT) استفاده شد. برای تحلیل اطلاعات در بخش کیفی، از روش دلفی برای شناخت وضع موجود و نظریه زمینه‌ای (گرنند تئوری) جهت کدگذاری و تفسیر داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه عمیق با خبرگان استفاده و برای تحلیل

مصاحبه‌ها جهت تهیه مقدمات و تعیین مؤلفه‌های تدوین طرح راهبردی، از نظریه زمینه‌ای استراوس و کوربین استفاده شد که تحت عنوان «طرح نظام‌مند» شناخته می‌شود. طرح منسجم‌تر و نظام‌یافته‌تر استراوس و کوربین چگونگی ارتباط هر یک از مقوله‌ها، زمینه‌ها، راهبردها و شرایط مداخله‌گر مؤثر بر الگوی کدگذاری محوری پدیده مرکزی مورد مطالعه را تعیین می‌کند.

گام‌های فرآیند تدوین طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به ترتیب عبارت بوده است از: بررسی اسناد بالادستی؛ فرامین و تدابیر و مطالعات نظری؛ تعیین مطلوبیت راهبردی آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛ شناخت راهبردی (تحلیل راهبردی) محیط، مخاطب، رسانه؛ تعیین موضوعات اساسی راهبردی و اولویت‌ها؛ اهداف و راهبردها؛ نگاشت نهادی؛ و الزامات تحقق.

تجزیه و تحلیل و یافته‌های تحقیق

- توصیف پاسخگویان

۱۵ درصد پاسخگویان زیر ۵۰ سال سن دارند، ۴۰ درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال، ۲۰ درصد بین ۶۱ تا ۷۰ سال و ۵ درصد ۷۱ سال و بالاتر. ۲۰ درصد از پاسخگویان نیز سن خود را بیان نکرده‌اند. در مجموع ۶۸/۸ درصد آنان زیر ۶۰ سال سن دارند. ۸۰ درصد تحصیلات دکترا یا معادل آن (خارج فقه حوزوی) دارند و ۲۰ درصد کارشناس ارشد بوده‌اند. حدود ۳۰ درصدشان کمتر از ۲۰ سال سابقه و ۱۸/۵ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال و ۵۱/۹ درصد بیش از ۳۱ سال سابقه فعالیت مرتبط در موضوع انتقال آموزه‌های دفاع مقدس دارند. باتوجه به میانگین ۲۹ سال سابقه مرتبط، می‌توان گفت که پاسخگویان دارای تجربه کافی بوده‌اند.

یافته‌ها

مطلوبیت‌های راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس: پس از مرور مطالعات پایه نظری، مطالعات تطبیقی، اسناد بالادستی و نظرات امامین انقلاب، چارچوب کلی به دست آمد و بر آن اساس، اقدام به مصاحبه‌های عمیق و کیفی با سؤالات باز با ۴۰ نفر از خبرگان شد. جمع‌بندی مجموع نظرات خبرگان در پاسخ به سؤالات مصاحبه، توسط گروهی پنج‌نفره از خبرگان، به صورت تفهیمی و تفسیری، در چند مرحله، دسته‌بندی و مقوله‌بندی شد، سپس با عنایت به چهار ساحت: موضوعات زیرساختی، موضوعات کارکردی؛ موضوعات تعاملی و موضوعات ظرفیت‌ساز، اقدام به

تدوین اصول و ارزش‌های حاکم؛ بیانیه رسالت و بیانیه چشم‌انداز شد. دسته‌بندی مؤلفه‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس بر اساس مطالعات اسنادی، منتج به ۴ مؤلفه «حق‌گرای» شامل ۱۲ آموزه؛ «عدالت‌طلبی» شامل ۹ آموزه؛ «روحیه جهادی» شامل ۱۳ آموزه؛ و «اخلاق و رفتار حسنه» شامل ۱۴ آموزه گردید.

موضوعات اساسی، راه‌کارها و راهبردهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس:

جمع‌بندی یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها، به سه «موضوعات اساسی»؛ ۳۴ «راه‌کارها» و ۹ «راهبرد» برای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل آینده منتهی شد.

سه «موضوع اساسی» عبارت‌اند از:

۱. حکمرانی فرهنگی به‌عنوان زمینه، بافتار و بستر؛
 ۲. کارکردها، رفتار و عاملیت به‌عنوان محتوا؛
 ۳. ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی به‌عنوان ساخت و سازه
- ۳۴ «راه‌کار» مستخرج از دیدگاه‌های خبرگان به ترتیب اولویت عبارت بوده‌اند از:
۱. عقلانیت، هوشمندی، علم و فناوری اطلاعات در خدمت انتقال آموزه‌های فرهنگی؛
 ۲. پذیرش تکرر، تنوع و تفاوت ذائقه مخاطبان و محیط‌ها و موضوعات فرهنگی - اجتماعی؛
 ۳. پذیرش مخاطب به‌عنوان انسان پویا، آزاد، دارای اختیار، فعال، مشارکت‌پذیر و رشدیابنده؛
 ۴. درون‌مایه‌های بومی فرهنگ، هنر و ادبیات در خدمت انتقال آموزه‌های فرهنگی؛
 ۵. انتقال آموزه‌های تخصصی فرهنگی دفاع مقدس به نیروهای مسلح؛
 ۶. سیره‌نگاری و بازنمایی زندگی شهدا و ایثارگران؛
 ۷. استوارسازی فرهنگ دفاع مقدس بر سه رکن مکتب، مردم و رهبری؛
 ۸. مشارکت‌پذیری و مشارکت‌جویی، جذب حداکثری و دفع حداقلی نقش‌آفرینان؛
 ۹. عینی‌سازی و برجسته‌سازی جلوه‌های دفاع مقدس؛
 ۱۰. ذائقه‌شناسی و ذائقه‌سازی جامعه، متناسب با آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
 ۱۱. نهادینه‌سازی و نهادمندی ارزش‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس در گستره مراکز علمی و فرهنگی مدارس، حوزه و دانشگاه؛
 ۱۲. درک مقتضیات زمان، مکان و انعطاف در روش‌ها و ابزار؛
 ۱۳. پیوند دادن آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به پیشینه هویتی و زندگی روزمره جامعه؛

۱۴. نظام‌مندی، خلاقیت و روزآمدی فرآیند انتقال؛
۱۵. شناسایی و پردازش منظومه فکری و نگرش گفتمانی دفاع مقدس (براساس اندیشه‌های توحیدی، رهنمودهای امامین انقلاب اسلامی) به‌عنوان مبانی نظری و محتوایی فرآیند انتقال؛
۱۶. گفتمان‌سازی واقع‌بینانه و تحقق‌پذیر؛
۱۷. تمرکز در سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، نظارت؛
۱۸. شناخت و استقرار نظام روایتگری دفاع مقدس در سطوح و لایه‌های مختلف؛
۱۹. اقماعی و مفاهمه‌ای بودن فعالیت‌های تبلیغی و ترویجی؛
۲۰. ماندگاری، کیفیت و پویایی (مانایی و پایایی) نتایج و فرآیندهای انتقال؛
۲۱. پوشش همگانی (اجتماعی‌سازی) انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۲۲. شبکه‌سازی و بهره‌گیری از شبکه‌های موجود؛
۲۳. بیدار سازی؛ بازگشت به سرشت الهی- انسانی، ارزش‌های اخلاقی فراگیر، بصیرت‌افزایی و هشیار سازی به‌عنوان بستر انتقال آموزه‌های فرهنگی؛
۲۴. بهره‌گیری هم‌افزا از کلیه ظرفیت‌ها؛
۲۵. بهره‌گیری از کرسی‌های نظریه‌پردازی و اندیشه‌ورزی؛
۲۶. حمایت از پیشران‌ها و محرک‌ها و محدودسازی عوامل بازدارنده؛
۲۷. توسعه ظرفیت تولید کالاها و خدمات فرهنگی- اجتماعی مبتنی بر آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۲۸. تعاملی، فرآیندی، مستمر، اثربخش و سنجش‌پذیر بودن فعالیت‌ها؛
۲۹. بهره‌گیری از نظام آمار و اطلاعات، مدیریت دانش و سنجش اثربخشی؛
۳۰. تبدیل حاملان ارزش‌ها و آموزه‌های دفاع مقدس به رسانه مروج آموزه‌های فرهنگی؛
۳۱. قانون کردن سیاست‌ها و راهبردهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و حاکم کردن آن بر تمام برنامه‌های فرهنگی و آموزشی کشور؛
۳۲. بهره‌مندی از نظام موضوعات، نظام ترجیحات و منابع اطلاعاتی آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۳۳. پوشش دادن مخاطبان برون مرزی با روش‌های مناسب؛
۳۴. سیال، رقابتی و ناسازگار دیدن محیط انتقال آموزه‌ها.

«راهبردهای ۹ گانه» عبارت‌اند از:

۱. سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و نظارت متمرکز انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۲. انتقال آموزه‌های تخصصی فرهنگی دفاع مقدس به نیروهای مسلح؛
۳. شناسایی و استقرار نظام روایتگری دفاع مقدس در سطوح و لایه‌های مختلف و تبدیل حاملان ارزش‌ها و آموزه‌های دفاع مقدس به رسانه مروج آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس با بهره‌مندی از نظام موضوعات، نظام ترجیحات و منابع اطلاعاتی
۴. «پیاپی‌سازی خلاقانه، روزآمد و فراگیر نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس» و «پوشش دادن مخاطبان درون و برون مرزی با روش‌های مناسب»؛
۵. شبکه‌سازی و بهره‌گیری از شبکه‌های موجود جهت پوشش همگانی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس با به‌کارگیری عاقلانه و هوشمندانه فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
۶. قانون کردن سیاست‌ها و راهبردهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و حاکم کردن آن بر تمام برنامه‌های فرهنگی و آموزشی کشور؛
۷. بهره‌گیری از درون‌مایه‌های بومی فرهنگ، هنر و ادبیات و به‌ویژه سیره‌نگاری و بازنمایی زندگی شهدا و ایثارگران برای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۸. بهره‌گیری هم‌افزا از کلیه ظرفیت‌ها برای توسعه تولید کالاها و خدمات فرهنگی و اجتماعی مبتنی بر آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛
۹. پیاده‌سازی نظام تحقیق و توسعه برای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس با استفاده از کرسی‌های نظریه‌پردازی و اندیشه‌ورزی و بهره‌گیری از نظام آمار و اطلاعات، مدیریت دانش و سنجش اثربخشی.

نتیجه‌گیری

مقاله حاضر در پی «ارائه راه‌کارهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل‌های آینده کشور» براساس یک نگاه راهبردی، این سؤال را مطرح کرد که «چگونه می‌توان آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس را به نسل‌های آینده کشور انتقال داد؟» در پاسخ به این سؤال، باتوجه به وضعیت و موقعیت کنونی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها؛ «مطلوبیت‌ها»؛ «اولویت‌های اساسی»؛ «اهداف راهبردی» و «الزامات تحقق» انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس را مشخص کرد که در این قسمت بدان‌ها اشاره می‌شود.

چشم‌انداز تدوین شده در مقاله حاضر، افق زمانی سال ۱۴۱۰ هجری شمسی را در نظر گرفته است تا بتوان آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس را به گونه‌ای روشن و کارساز؛ دسته‌بندی و اولویت‌بندی نمود و سپس با اجماع پیشکسوتان و خبرگان دفاع مقدس و مشارکت فعال و مؤثر تمامی دستگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای رسمی و مردمی، تحت راهبری و مدیریت مسئولان، متولیان و مدیران متعهد و توانمند، با نقش‌آفرینی همه‌جانبه و آگاهانه پیشکسوتان، راویان و حاملان (ایثارگران و رزمندگان)، با بهره‌گیری از تمام فضاها و ظرفیت‌های واقعی و مجازی و شبکه گسترده تعاملات و ارتباطات مفاهمه‌ای، در قالب‌های متنوع رسانه‌ای، با در نظر گرفتن جذب حداکثری و دفع حداقلی، تنوع ذائقه‌ها و نیازها، طوری سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، ارزیابی و اصلاح نمود تا منجر به اسوه دهی، الگوپردازی، هویت‌یابی، خودشناسی، درک، مفاهمه، شکل‌گیری نگرش مثبت و رفتار سازنده و پایدار، عزت، فداکاری و اقتدار در زیست روزمره آحاد جامعه محلی، ملی و فراملی شود.

بر مبنای جمع‌بندی یافته‌ها، مقاله حاضر، رسالت الگوی راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به نسل آینده را چنین برمی‌شمارد: بسترسازی شرایط، فضا و زمینه‌ها، برای پیاده‌سازی سازوکارهای کارآمد دستیابی به بالاترین سطح درک، دریافت، مفاهمه، درونی‌سازی و نهادینه‌سازی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به گونه‌ای که منجر به شناخت کافی، احساسات حمایت‌کننده، نگرش مساعد، به حافظه سپاری و یادآوری در زمان مناسب و ایجاد باورها، هنجارها، رفتارهای پایدار و سبک زندگی مبتنی بر این آموزه‌ها باشد.

جمع‌بندی و تحلیل نظرات امامین انقلاب اسلامی و نیز تحلیل مضمون چندمرحله‌ای خبرگان، تأکید دارد که اصول و ارزش‌های حاکم بر نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس باید براساس اصول زیر باشد:

«نگرش توحیدی، خدامحوری و قیام برای خدا»؛ «ولایت‌مداری و مردم‌محوری»؛ «صیانت، احیا، عدالت و انصاف در ارائه حقایق و بازنمایی مستند و هنرمندانه آموزه‌های دفاع مقدس»؛ «گفتمان‌سازی، شبکه‌سازی و مشارکت‌جویی»؛ «تحول‌گرایی، تعالی‌بخشی، روزآمدی و نوآوری با بهره‌گیری از دانش، هنر، فناوری‌های نوین»؛ «معرفی اسوه‌ها و الگوپردازی»؛ «مدیریت محیط (همراه‌سازی، همسو‌سازی و مسئول‌سازی)»؛ «حاکمیت فرهنگ و ارزش‌های اسلامی - ایرانی و اعتلای ارزش‌های ایثار، جهاد و شهادت»؛ «تکریم، پاسداشت و احترام حاملان و واجدان ارزش‌های دفاع مقدس»؛ «آینده‌نگری و نگرش راهبردی»؛ «تعامل‌پذیری و هماهنگی بین‌دستگاهی»؛

«نهادگرایی در حوزه‌های تبیینی، ترویجی، آموزشی، پژوهشی و رسانه‌ای»؛ «تعمیق و الهام‌بخشی آرمان‌ها و ارزش‌های دفاع مقدس در سطح ملی و فراملی».

تجزیه و تحلیل و شناخت وضعیت و موقعیت کنونی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس بیانگر واقعیات زیر است:

فرصت‌ها: حمایت مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و اسناد بالادستی و قانونی از حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس؛ مشارکت فعال مردم، متخصصین فرهنگی و هنری و سازمان‌های مردم‌نهاد؛ ظرفیت رسانه‌های گروهی و فضای مجازی در مقابله با جنگ نرم دشمن.

قوت‌ها: استعدادهای فرهنگی و اجتماعی کشور؛ جایگاه ارز شمند مذهب و اماکن مذهبی در فرهنگ مردم ایران؛ وجود نهادها، کارگزاران و مدیران متعهد، جهادی و مسئولیت‌پذیر؛ حضور (زنده‌بودن) رزمندگان دفاع مقدس و ایثارگران؛ اقتدار گفتمان انقلاب اسلامی در سطح ملی و فراملی؛ ظرفیت‌های بالقوه فرهنگ اسلام و ارزش‌های دفاع مقدس؛ ظرفیت علمی - آموزشی، پژوهشی و نیروی انسانی متخصص؛

تهدیدها: چیرگی فضا و نگرش مادی‌گرایانه بر جامعه و تأثیر آن بر متصدیان حوزه فرهنگی؛ گذشت زمان، فراموشی، بدعت، تحریف، استحاله و از دست دادن منابع؛ نگرش سیاسی و ایدئولوژیک به دفاع مقدس؛ تفاوت در تشخیص اولویت‌ها؛ ناسازگاری (تفاوت، تراحم، تعارض، تضاد، تقابل و تناقض) هنجاری و سیاسی بین نهادهای فرهنگی ذی‌ربط، پیام آفرینان و مخاطبان هدف.

ضعف‌ها: عدم شناخت عوامل زمینه‌ای فرهنگی دفاع مقدس (دشمن‌شناسی؛ محیط‌شناسی؛ مردم‌شناسی؛ ظرفیت‌شناسی؛ قابلیت‌شناسی؛ خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها)؛ عدم درک ابعاد قدرت نرم؛ عدم دسته‌بندی آموزه‌های دفاع مقدس؛ عدم شناسایی خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها و راه‌کارهای فرهنگی بسیج خودجوش در حوزه دفاع مقدس.

بر اساس آنچه تحلیل و وضعیت انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس روشن ساخت، می‌توان گفت که جمهوری اسلامی ایران در موقعیت و اقدام راهبردی ویژه‌ای قرار گرفته، به قسمی که امکان ایجاد یک تحول اثربخش در حوزه انتقال آموزه‌ها از طریق تمرکز بر موضوعات اساسی و اولویت‌های راهبردی به صورت زیر فراهم می‌شود:

راهابی راهبردی: نظام همه‌جانبه انتقال نیازمند رشد هماهنگ یک مثلث است. مثلی که یک ضلع آن دانش، یک ضلع آن روش و ضلع دیگر آن ابزار است. ضلع ابزاری را سرمایه‌های مادی

بسط می‌دهد؛ ضلع دانش را سرمایه‌های فکری توسعه می‌دهد؛ و ضلع روش را سرمایه‌های نهادی و سازمانی ارتقا می‌دهد؛ بنابراین در این تحقیق، راهایی راهبردی ناظر بر سه جنبه است: «حکمرانی فرهنگی»؛ «ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی»؛ «کارکردی، رفتاری و عاملیتی».

موضوع اساسی (اولویت) حکمرانی فرهنگی: حکمرانی تعیین زمین بازی، قواعد بازی و اجبار و الزام داوطلبانه دیگران به رعایت قواعد بازی است که شامل مدیریت بر مدیران و طراحی سیستم‌هایی در مقیاس فوق‌العاده بزرگ با تسلط و اشراف اطلاعاتی می‌باشد. بر این اساس حکمرانی طراحی و استقرار سیستم‌ها در هر یک از حوزه‌های نظام اجتماعی کلان است.

حکمرانی فرهنگی به‌تمامی ابعاد: رویکردی، نهادی، کارکردی و ابزار و روش‌های نظام فرهنگی می‌پردازد. قانون اساسی روابط طولی و عرضی میان انواع حکمرانی (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، دفاعی و فرهنگی) را مشخص می‌کند که ماحصل آن هم‌افزایی بازیگران مختلف با محوریت حکومت برای پیاده‌سازی قانون از طریق شکل‌گیری زنجیره‌ای از سیاست‌ها، راهبردها، قواعد، فرآیندها، روش‌ها، ابزارها و برنامه‌ها جهت تحقق اهداف و آرمان‌های جامعه است که مهم‌ترین آن‌ها در نظام اسلامی، هدایت و بازتولید هویت و تربیت برمدار جهان‌بینی و ارزش‌های اسلامی است.

در صورتی که بتوانیم آموزه‌های فرهنگی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس را درک و احصاء کنیم و از طریق سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری، نهادسازی و نظام‌سازی متناسب و روزآمد نهادینه‌سازی کنیم و در فرآیند رشد و تکامل فردی و اجتماعی آحاد کشور من‌جمله سیستم‌ها و نظام‌کشورداری و مدیریت‌های فرهنگی و تربیتی کشور تا سطح خانواده ساری و جاری نماییم، در واقع به حکمرانی فرهنگی پرداخته‌ایم.

اهداف و راهبردهای مرتبط با موضوع «حکمرانی فرهنگی» عبارت‌اند از: «استقلال فکری، درون‌زایی و بومی بودن مبتنی بر باور به برتری و غنای درونی (کفایت و جامعیت) سرچشمه فیاض انقلاب اسلامی و دفاع مقدس»؛ «متوقف ساختن حاکمیت نگرش دیوان سالارانه، کلیشه‌ای و مناسبت زده در نهادها و ارگان‌های متولی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «شناسایی و تدارک قوانین و مقررات متقن برای حمایت و تحکیم فرآیندهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «حاکم ساختن تفکر، روحیه و جهت‌گیری انقلابی - جهادی بر سراسر فرآیند نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «شناخت سرمایه‌های اسلامی - ایرانی و درون‌مایه‌ها و ظرفیت‌های زبانی، ادبی، هنری، فرهنگی، تاریخی، قومی و هویتی مخاطبان ایرانی در جهت تقویت

و ارتقاء کمی و کیفی نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛ «حمایت از پیشران‌ها و محرک‌ها و بهره‌گیری از پوشش همگانی و حرکت‌های اجتماعی و فرهنگی جریان ساز و نیرومند در جهت تقویت زمینه‌ها و آهنگ حرکت به‌سوی تحقق آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «بیدارسازی، بازگشت به سرشت و فطرت الهی- انسانی، ارزش‌های اخلاقی فراگیر، بصیرت‌افزایی و هشیارسازی به‌عنوان بستر انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس».

موضوع اساسی (اولویت) کارکردی، رفتاری، عاملیتی: منظور نقش‌هایی است که مبتنی بر مسئولیت و اختیارات و پاسخگویی باید به آن پرداخته شود. این نقش‌ها به اصلی و فرعی تقسیم می‌شوند و بنا به قانون و نهاد مربوطه متفاوت هستند. انواع نقش‌ها و کارکردها در حکمرانی فرهنگی برای نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس عبارت‌اند از: سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری، تنظیم‌گری، نمایندگی کردن (مثلاً نمایندگی کردن ایثارگران توسط کارگروه ایثارگران مجلس و یا انجمن‌های ایثارگران و نهادهای خاص و ...) هماهنگی و انسجام، تصدی‌گری و ارائه خدمات، نظارت و دیده‌بانی. برای هر کدام از این کارکردها، شاخص‌هایی موجود است که با آن سنجیده و ارزیابی می‌شوند تا برای دستیابی به وضعیت مطلوب به بهبود مستمر پردازند. در خصوص وجه رفتاری این موضوع اساسی می‌توان راه‌هایی راهبردی را چنین تبیین کرد: نقش الگویی رفتار مدیران و رفتار مدیریتی آنان به لحاظ اخلاق و عملکرد سازمانی تا مدیریت رفتار در سازمان‌های متبوع خود برای تحقق اهداف با رعایت ارزش‌ها و هنجارهای مختص هر کدام. در خصوص وجه عاملیتی می‌توان گفت: هرگونه شناخت و طراحی آگاهانه و اجرای مسئولانه توسط عامل انسانی را شامل می‌شود. این وجه مداخله مستقیم و پاسخگویی متناسب با آن را مورد توجه قرار می‌دهد که مدیران و نهادها نسبت به تحقق اهداف و فرآیندها مسئولیت مستقیم دارند و در برابر هرگونه فعل و عدم فعل خود و نهاد مربوطه‌شان باید پاسخگو باشند تا نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس با خلاء و حاشیه مواجه و همراه نشود.

اهداف و راهبردهای مرتبط با موضوع «کارکردی، رفتاری، عاملیتی» عبارت‌اند از: «ترجمان و تبدیل آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به محصولات، نمادها و پیام‌های قابل انتقال متناسب با اقتضائات زمان و مکان (پیام و محتوا)»؛ «بهره‌مندی از مبانی اندیشه‌ای و باور شناختی تراز انقلاب اسلامی و دفاع مقدس در قالب گفتمان سازنده و مؤثر (مولد هویت، عزت، ایثار و اقتدار)»؛ «همراه‌سازی، همسوسازی، مسئول‌سازی و پاسخگو نمودن دستگاه‌های مرتبط در قالب مدیریت

محیط تعاملی و قابلیت عملیات مشترک و مرکب در نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس؛ «مرجعیت در روایتگری و انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «ثبات در مقاصد و مسیر تعالی و پایبندی تضمین شده به شاخص‌های کلیدی عملکردی و اثربخشی»؛ «ابتکار عمل، بالندگی و باور به سرآمدی در فضای رقابتی»؛ «تولید محصولات و محتواهای فرهنگی آموزه‌ها»؛ «کشف و پردازش گفتمان دفاع مقدس براساس رهنمودها و منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی و تبدیل آن به نگرش حاکم بر سراسر فرآیند نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «هدایت و حمایت از تدوین تاریخ شفاهی دفاع مقدس (به منظور شناخت، احصاء، تدوین و تبیین آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس)»؛ «هدایت و حمایت از انجام مطالعات و پژوهش‌های حوزه فرهنگی دفاع مقدس و کشف دقیق بینش، منش و کنش فرهنگی - اجتماعی دوران دفاع مقدس»؛ «شناخت دقیق و کارآمد اقتضائات نسلی، بین نسلی و تفاوت‌ها و تعارضات آن‌ها با نسل انقلاب اسلامی و دفاع مقدس؛ مخاطب‌شناسی (ذائقه و نگرش مخاطبان) و مخاطب‌پروری (اقناع، همسوسازی، همراه‌سازی، مسئول‌سازی، مطالبه‌گری، مشارکت و پاسخگویی مخاطبان)»؛ «شناخت تفاوت‌ها و تعارضات سبک زندگی موجود جامعه با سبک زندگی مبتنی بر آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و بهره‌مندی از آن در نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس و ترویج و نهادینه‌سازی آن در جامعه»؛ «فعال‌سازی و جهت‌دهی نهادهای مردمی - اجتماعی برای حضور اثربخش و تعیین‌کننده در فرآیند انتقال (از تولید و تبدیل تا توزیع و ترویج و نهادینه‌سازی)»؛ «مدیریت محیط تعاملی و زمینه‌ای به منظور کاهش و رفع تعارضات و تزاوجات دیگر نظام و حوزه‌ها، با نظام فرهنگی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «ساماندهی و ارتقای ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالفعل و بالقوه تولید و تبدیل آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به پیام‌ها و محصولات فرهنگی و هنری جذاب، مؤثر و تعیین‌کننده»؛ «شناخت گفتمان‌ها، محصولات فرهنگی - هنری و عملکردهای رسانه‌های رقیب و تأمین بازدارندگی مؤثر و کسب موقعیت برتر نسبت به آن‌ها»؛ «ثبات و ضبط و مستندسازی کلیه برنامه‌ها، تلاش‌ها و تجارب مربوط به تدارک و عملکرد نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس به منظور اصلاح و بهبود مستمر فرآیندهای نظام انتقال به‌عنوان یک جریان پویا و پایدار و سازنده»؛ «نهادینه‌سازی ارزش‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس در گستره نهاد خانواده و دیگر نهادهای فرهنگی و تربیتی».

موضوع اساسی (اولویت) ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی: ظرفیت‌سازی به معنای توسعه مهارت‌ها،

قابلیت‌ها و توانایی‌های اساسی ارکان نظام انتقال آموزه‌های دفاع مقدس است که موجب ارتقای اثربخشی و پایداری آن می‌شود. امروزه ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی و میزان توسعه همبستگی متقابل باهم دارند. به عبارتی دیگر یکی از تفاوت‌های جوامع تفاوت از نظر میزان و سطح ظرفیت و قابلیت است. جوامع ضعیف جوامعی هستند که در ظرفیت‌سازی ناتوان هستند و به تبع از سرمایه اجتماعی و فرهنگی پایینی برخوردار می‌باشند و از قدرت اجتماعی و کش جمعی مطلوبی بهره‌مند نیستند. انقلاب اسلامی و دفاع مقدس خوشبختانه از حیث سرمایه اجتماعی و فرهنگی دارای منابع و ظرفیت‌های عظیمی است؛ به طوری که آموزه‌های بسیار زیادی در حوزه ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی برای دولت و جامعه داراست که در عمل توانست از سلطه دیرپای طاغوت و استکبار رهایی یابد و در یک جنگ تحمیلی همه‌جانبه و نابرابر سربلند بیرون آید و جبهه مقاومتی گسترده در سطح منطقه و جهان پدیدار نموده و پایدار و تاب‌آوری آن را نهادمند سازند. ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی فرهنگی، عاملی کلیدی برای توسعه و ارتقای فرهنگی کشور است که با محور قرار دادن انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، ثبات و تداوم هویت و اقتدار فرهنگی ایران اسلامی را تضمین می‌کند و پایایی و پویایی انقلاب اسلامی و ایران اسلامی را نهادینه می‌سازد.

اهداف و راهبردهای مرتبط با موضوع «ظرفیت‌سازی و قابلیت‌سازی» عبارت‌اند از: «توسعه زیرساخت‌های انسانی (شایسته‌گزینی، شایسته‌پروری، شایسته‌گماری، شایسته‌سالاری)؛ سازمانی (بهبود و ارتقاء ساختارهای موجود و ایجاد ساختارهای لازم، چابک‌سازی دستگاه‌های مسئول)؛ اطلاعاتی (شناسایی و ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی، شبکه‌سازی و ...)، حقوقی و قانونی ترویج، انتقال و نهادینه‌سازی آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «محیط‌شناسی نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس (عوامل پیش‌برنده و تسهیل‌گر؛ عوامل آسیب‌رسان، کندکننده و تحریف‌گر)؛ پیام‌شناسی، رسانه‌شناسی و اعتلای ساختاری و محتوایی نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «نظام‌سازی و نهادینه‌سازی؛ ایجاد ساختار منسجم و کارآمد در حوزه سیاست‌گذاری؛ اولویت‌بندی؛ برنامه‌ریزی و مدیریت جامع انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس براساس نقشه جامع، تقسیم کار و سهم و نقش روشن و قابل‌سنجش هر یک از دستگاه‌ها و نهاد‌های متولی؛ و نظام پاسخگویی و مطالبه‌گری مبتنی بر آن (استقرار «نظام انتقال» آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس)؛ «بهره‌مندی از نظام مدیریت کیفیت و تعالی مستمر در سراسر فرآیند انتقال»؛ «نقش‌آفرینی برجسته‌حاملان و واجدان ارزش‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس (اینارگران، رزمندگان و پیشکسوتان دفاع مقدس)»؛

«جایگاه ویژه جوانان؛ در نظام انتقال و مخاطبان آن (در گام دوم انقلاب اسلامی)»؛ «برندسازی و مدیریت تصویر مثبت و انگیزشی نظام انتقال آموزه‌ها نزد مخاطبان»؛ «ارتقای منزلت اجتماعی ایثارگران. (منزلت اجتماعی شامل دو جنبه است: جنبه عینی که ناظر بر رفاه نسبی، معیشت و سبک زندگی و برخورداری از مواهب و مزایای اجتماعی است؛ و جنبه ذهنی و ادراکی که به برداشت از خبرگان و جامعه از شأن، منزلت و جایگاه ایثارگران در جامعه به‌عنوان عاملان و حاملان فرهنگ دفاع مقدس برمی‌گردد.)»؛ «حفظ و صیانت از حاملان و واجدان ارزش‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «شناخت، احیاء و اعتلای سرمایه‌های اجتماعی - فرهنگی دفاع مقدس (نقش‌آفرینان، منابع، روایان و پیام‌آوران، ایثارگران و رزمندگان، پیشکسوتان و نهادها و ارگان‌های وابسته به دفاع مقدس) و بازگرداندن و تثبیت اعتبار و نفوذ شایسته برای آن‌ها»؛ «ایجاد و بهره‌مندی شایسته از شبکه‌های واقعی و مجازی برای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «شناخت و بهره‌گیری مطلوب از ظرفیت‌ها و امکانات نهادها و نظام آموزشی، علمی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی کشور»؛ «استقرار نظام مدیریت دانش در مجموعه گسترده نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «سیره‌نگاری و بازنمایی سبک زندگی شهدا و ایثارگران دفاع مقدس، عینی‌سازی و برجسته‌سازی جلوه‌های آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس».

بر اساس آنچه اشاره شد، انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس الزاماتی دارد که می‌توان آن‌ها را در سه دسته مجزا به شرح زیر آورد:

الزامات قانونی (تأسیسی): «قانون کردن سیاست‌ها و راهبردهای انتقال و حاکم کردن آن بر تمام برنامه‌های فرهنگی و آموزشی جهت ارتقاء سرمایه هویتی»؛ «حمایت قانونی از تأسیس نظام متمرکز شناسایی، پردازش منظومه فکری و گفتمان‌سازی دفاع مقدس با بهره‌گیری از اسناد فرادست و مبتنی بر سه رکن مکتب، مردم و رهبری»؛ «حمایت قانونی از شبکه‌سازی و بهره‌گیری از شبکه‌های موجود»؛ «حمایت قانونی از تأسیس نظام سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و نظارت یکپارچه»؛ «تهیه و تدارک نظام موضوعات، نظام ترجیحات، نظام مدیریت دانش و نظام سنجش اثربخشی».

الزامات فرهنگی و اجتماعی: «استفاده از بستر درون‌مایه‌های بومی فرهنگ، هنر و ادبیات در خدمت انتقال آموزه‌های فرهنگی»؛ «دا شتن رویکرد تعاملی، اقناعی و مفاهمه‌ای مستمر با مخاطبان (داخلی و خارجی) پویا، آزاد، دارای اختیار، فعال، مشارکت‌پذیر و رش‌دیابنده با رویکرد جذب حداکثری و دفع حداقلی»؛ «انجام تحلیل ذینفعان جهت مشارکت‌جویی و مشارکت‌پذیری برای

توسعه نقش آفرینی اقشار و صنوف مختلف جامعه به خصوص گروه‌های مرجع و چهره‌های شاخص و یا مشهور تأثیرگذار؛ «استفاده از ظرفیت فرهنگی خانواده، مساجد، مدارس، حوزه و دانشگاه جهت نهادینه سازی و نهادمندی ارزش‌ها و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «فعال سازی پویای همگانی اجتماعی سازی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس جهت ذائقه‌شناسی و ذائقه‌سازی جامعه با رویکرد آزمایشگاه حکمرانی فرهنگی».

الزامات هماهنگی و هم‌افزایی بین دستگاهی جهت حمایت از تولید محصولات فاخر فرهنگی و هنری: «استقرار نظام روایتگری و سیره نگاری زندگی شهدا و ایثارگران دفاع مقدس با رویکرد بازنمایی»؛ «تولید المان‌ها و یادمان‌های فرهنگی برای عینی‌سازی و برجسته‌سازی جلوه‌های دفاع مقدس»؛ «تبدیل حاملان ارزش‌ها و آموزه‌های دفاع مقدس به رسانه مروج آموزه‌ها»؛ «بهره‌گیری مستمر از کرسی‌های نظریه‌پردازی و اندیشه ورزی در تبدیل خلاقانه و هنرمندانه محتوای دفاع مقدس به محصولات فرهنگی کیفی و اثربخش»؛ «ایجاد بازارهای متنوع و رقابتی بین تولیدکنندگان محصولات فرهنگی - هنری مبتنی بر آموزه‌های دفاع مقدس».

علاوه بر این‌ها، انتقال مؤثر آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، نیازمند نگاشت نهادی و تقسیم‌کار دستگاهی است تا باتوجه به تنوع کارکردها و راهبردها، نقش‌های کارکردی مرتبط با انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس را در حوزه‌های «سیاست‌گذاری»، «قانون‌گذاری»، «تنظیم‌گری»، «نمایندگی کردن»، «هماهنگی و انسجام»، «تصدی‌گری»، «ارائه خدمات» و نهایتاً «نظارت و دیده‌بانی» مشخص کند. بدین ترتیب تقسیم‌کار موضوعی و فرآیندی امور در نظام انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس، به‌صورت سیستمی نظام‌مند و قابلیت تحقق روشن خواهد شد.

نمودار شماره ۲، خلاصه طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس را به‌صورت طرح‌واره نشان می‌دهد.

نمودار ۲. طرح راهبردی انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس

پیشنهادها

پیشنهادهای کاربردی «تأسیسی قانونی»: «ایجاد و استقرار نظام حکمرانی فرهنگی در کشور با محوریت نظام هدایت و تربیت متکی به آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «ایجاد مرکز نوآوری و آزمایشگاه حکمرانی فرهنگی که روزآمدی و بهره‌مندی پیشرفته از فناوری اجتماعی و ... را فراگیرد و نیز ایده‌ها و سیاست‌ها و قوانین را با خرد جمعی فراهم نماید و به آزمون بگذارد تا با زمینه‌سنجی و همراه‌سازی مخاطبان، تحقق آن‌ها را تسهیل نماید»؛ «ایجاد مراکز برای تربیت مدیران و هنرمندان تراز فرهنگ و آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس».

پیشنهادهای کاربردی «اجتماعی- فرهنگی»: «تدوین روایت معیار دفاع مقدس و چارچوب کارآمد و فراگیر برای تدوین تاریخ شفاهی دفاع مقدس به‌نحوی که سؤالات و شبهات را به‌صورت توانمند و گویا پاسخ دهد»؛ «تدارک سازوکار استفاده از ظرفیت پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری رشته‌های مختلف برای شنا سابی و تدوین آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس (بینش، دانش، روش، منش، کنش و ...) و انتقال به نسل‌های متوالی کشور»؛ «شناسایی عوامل کم توفیقی کشور در

گفتمان‌سازی، فراگیرسازی، ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ دفاع مقدس در عرصه‌های مختلف کشور؛ «تدارک سازوکار کا ستن مستمر از سیطره فرهنگی مدرنیته بر بینش و دانش کارگزاران فرهنگی کشور که مانع و محدودکننده بسط و توسعه فرهنگ دفاع مقدس است».

پیشنهادهای کاربردی «هم‌افزایی بین‌دستگاهی»: «ایجاد وحدت رویه و هدفمندی مشترک و هم‌افزا بین نهادهای مرتبط با آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «برگزاری نشست‌ها و رویدادهای مشترک بین دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس».

پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده: «انجام مطالعات و پژوهش‌های توسعه‌ای برای طراحی و استقرار نظام حکمرانی فرهنگی کشور به‌عنوان ابر سیستم نظام انتقال فرهنگی آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»؛ «طراحی نظام ملی توسعه فرهنگ ایثار و مقاومت»؛ «طراحی نظام سنجش عملکرد مبتنی بر هدف، فرآیند نتیجه و پیامدهای انتقال آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس».

منابع

- احمدوند، علی محمد (۱۳۸۶). درباره راهبرد (مقدمه ای بر تدوین طرح راهبردی در ناجا)، توسعه انسانی پلیس، ۳ (۱۰)، ۷۸-۵۹.
- احمدی، حمید (۱۳۸۴). ایران: هویت، ملیت، قومیت، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- احمدی، محمدعزیز (۱۳۹۹). ارائه الگوی ارتقای پیام نمایشگاه دفاع مقدس به منظور ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت، پروژه تحقیقاتی موزه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، ناظر علمی هادی مراد پیری، شهریورماه.
- ایزدی، مصطفی؛ پیری، هادی مراد؛ حاتمی، حمیدرضا و سهرابی، حسین (۱۳۹۶). ترویج فرهنگ دفاع مقدس، آسیب شناسی، ارائه مدل و راهکارها، سیاست دفاعی، ۲۵ (۹۹)، ۱۱۹-۱۵۵.
- بشیر، حسن (۱۳۸۷). معناشناسی جدید ارتباطات: زمینه سازی برای شناخت عمیق تر رابطه فرهنگ و رسانه، تحقیقات فرهنگی، ۱ (۳)، ۱۳۱-۱۵۵.
- پاتریک، بیلو؛ آکامب، بتی و مورسی، جورج (۱۳۷۹). راهنمای اجرایی برنامه ریزی استراتژیک، ترجمه منصور شریفی گلوبی، تهران: نشر هوای تازه.
- تقی زاده اکبری، علی؛ سنگری، محمدرضا و عبدالمهدی، مهدی (۱۳۸۶). عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، قم: نشر ززم هدایت.
- جانی پور، محمد (۱۳۹۰). دفاع مقدس و قدرت نرم، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- حجازی فر، سعید (۱۳۹۴). چیستی و مؤلفه های مدیریت جهادی، مدیریت اسلامی، ۳۳ (۳)، ۹۵-۱۲۲.
- خطیبی کوشکک، محمد (۱۳۹۱). ارزش ها در دفاع مقدس، تهران: نشر ززم.
- دایره المعارف دفاع مقدس (۱۳۸۹). به کوشش مرکز دایره المعارف پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، جلد اول، تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس.
- رفیعی، حسن رضا (۱۴۰۰). نیم نگاهی بر حضور سلحشوران ژاندارمری در هشت سال دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۷ (۱)، ۷۹-۱۰۸.
- زهری بیدگلی، سید محسن؛ محمدی مقدم، یوسف؛ جووری، بهنوش و غیبی، پروانه (۱۳۹۹). نظام معنایی گفتمان، چرایی و چگونگی آن در وصایای شهدا بر اساس نظریه لاکلا و موف (مورد مطالعه: وصایای شهدای نیروی انتظامی استان فارس). مطالعات دفاع مقدس، ۶ (۴)، ۹-۲۹.
- شاه نوروزی، مهدی؛ اسماعیلی، رضا؛ امام جمعه زاده، سید جواد و پرستگاری، سهیلا (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر ارتقا اثربخشی شیوه های ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، مدیریت فرهنگی، ۱۱ (۳۶-۳۵)، ۵۳-۷۰.
- عبدی زاده، الهام و فرخفر، فرزانه (۱۳۹۹). تأثیر فرهنگ دفاع مقدس بر آثار هنرمندان تجسمی استان خوزستان. مطالعات دفاع مقدس، ۶ (۲)، ۹۱-۱۲۲.

- غیائی‌راد، داود (۱۳۹۷). راهبردهای ترویج فرهنگ دفاع مقدس به نسل آینده، رساله دکتری، دانشگاه امام حسین (ع)، دانشکده و پژوهشکده علوم اجتماعی و فرهنگی.
- غیبی، پروانه؛ محمدی مقدم، یوسف؛ علی پور، زهرا و قیومی، عباسعلی (۱۴۰۰). شناسایی و جاری سازی ارزش های فرماندهان دفاع مقدس (ارائه یک نظریه داده بنیاد). مطالعات دفاع مقدس، ۷(۲)، ۱۴۵-۱۷۴.
- فیروزآبادی، سید حسن و عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۹۰). از جهاد تا جهاد (گفتمان فرهنگ جهادی در انقلاب اسلامی ایران)، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- کشیشیان سیرکی، گارینه (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت ملی در دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۷(۱)، ۲۹-۵۴.
- مصاحبه با رزمندگان دفاع مقدس (۱۳۹۹). اکبر کاظم‌زاده و جواد خضرائی راد، «درخصوص تجربه زیسته آنان درباره آموزه‌های فرهنگی دفاع مقدس»، تابستان.
- موسوی، مه‌ری‌سادات (۱۳۹۹). طراحی نظام حمایت، تکریم و تجلیل از ایثارگران و خانواده‌های آنان به‌منظور ترویج فرهنگ ایثار و مقاومت، پروژه تحقیقاتی موزه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، ناظر علمی حسن عمار، آذرماه.
- هاشمی شیخ‌شبنانی، سیده‌عظیمه و کشاورز شگری، عباس (۱۳۹۹). بررسی راهبردهای فرماندهی شهید امیر سپهبد علی صیاد شیرازی در دوران دفاع مقدس. مطالعات دفاع مقدس، ۶(۲)، ۴۷-۶۸.